

El llindar dels títols en l'assagisme periodístic de Joan F. Mira

Sergi Serra Adsuara
Universitat Jaume I, Espanya

Abstract As a paratextual element, headlines occupy a prominent place in the layout of texts, thus performing a wide range of pragmatic functions. In journalistic articles, titles tend to serve as a bait to seduce readers who are offered multiple and varied proposals on account of the journalist macro-genre. This paper examines the type of headings that the writer J.F. Mira – anthropologist, Hellenist, novelist, and translator – has used in his journalistic essays over four decades of publications in multiple distinguished newspapers throughout the Catalan-speaking world. This broad period allows for an analysis that indicates a gradual transformation of the titles he chooses, characteristic that shows how titles mode brings together text and any specific sociocultural context. In addition, from this perspective, the Valencian writer invites readers – while selecting them – to discuss matters that shun both emergencies and frivolities of today's social media.

Keywords Title. Pragmatic functions. Journalistic essay. Joan F. Mira.

Sumari 1 Introducció. – 2 L'espontaneïtat seductora. – 3 L'efecte del títol en el text. – 4 La confirmació d'un estil de titulació. – 5 Conclusions.



Peer review

Submitted	2019-05-08
Accepted	2019-08-08
Published	2019-09-26

Open access

© 2019 | Creative Commons Attribution 4.0 International Public License



Citation Serra Adsuara, Sergi (2019). "El llindar dels títols en l'assagisme periodístic de Joan F. Mira". *Annali di Ca' Foscari. Serie occidentale*, 53, 225-238.

DOI 10.30687/AnnOc/2499-1562/2019/01/011

1 Introducció

Els discursos que tenen un cert grau de formalitat s'insereixen en els diversos àmbits de comunicació social a través d'alguns elements que ajuden el lector a recórrer la zona de transició que va de la realitat externa al text a la linealitat del mateix escrit. Es tracta dels components que, a partir del programa d'investigació de Gerard Genette (1987), anomenem paratextuals: els títols, les endreces, les notes a peu de pàgina, els pròlegs, els epílegs, les informacions editorials de la solapa i la coberta...¹ Entre els elements que ocupen aquest espai perifèric en la majoria dels gèneres escrits – un llibre de receptes de cuina o una novel·la, per posar-ne dos exemples distants – hi destaca el títol, ja que és la informació paratextual encarregada de donar nom a l'objecte textual. Tanmateix, el valor del títol no es limita a aquesta important funció designativa, sinó que n'efectua d'altres que n'incrementen la capacitat semiòtica. De fet, la ubicació del títol com a pòrtic rellevant del text implica que actue com un reclam amb el qual captar l'atenció del lector, qualitat que tant els periodistes com els publicistes no obliden d'aprofitar.

Si el títol és una frontissa que obre una porta a les estances del text, l'assagisme periodístic també treballa en una zona fronterera a causa de la versatilitat de registres amb què s'enjogassa: des del to conversacional fins a una certa tensió estilística que l'acosta al discurs literari més prototípic (Chillón 1999; López Hidalgo 2012). Per confirmar-ne aquesta elàstica tessitura només cal fer una ullada a la nòmina de literats que han recollit en llibres una part dels seus textos periodístics, com ara els il·lustres autors catalans de les primeres dècades del segle XX: Carles Soldevila (*Fulls de dietari*, 1928), Josep Maria de Sagarra (*Cafè, copa i puro*, 1929; *L'aperitiu*, 1937); Josep Carner (*Hores viatgeres*, 1926; *Les Bonhomies*, 1927; *Tres estels i un ròssec*, 1927); Francesc Trabal (*De cara a la paret*, 1985). Per a Joan Fuster (1979, 284-5) no és gens estrany que l'article de diari fora un gènere de referència durant els anys vint i trenta del segle passat, atès que exigeix un domini de la llengua que no era a l'abast de tothom en el context sociolingüístic català d'aquells decennis.

Aquest treball s'ha elaborat en el marc dels projectes d'investigació «L'espacialitat com a construcció cognitivoemocional en l'àmbit literari» (UJI-B2018-73) de la Universitat Jaume I, i «La construcció discursiva del conflicte: territorialitat, imatge de la malaltia i identitats de gènere en la literatura i en la comunicació social» (FFI2017-85227-R), del Ministeri d'Economia, Indústria i Competitivitat.

1 Recordem que el pla de treball de Genette sistematitza l'estudi d'un variat dispositiu d'elements que envolten l'estricta textualitat o s'hi engalzen: intertextualitat, metatextualitat, arxitektualitat, hipertextualitat i paratextualitat.

La columna assagística és el paradigma més nítid d'aquesta *promiscuïtat* entre els estils periodístics i els literaris pel fet de gaudir d'un hibridisme que duu adherit al moll de l'os del seu codi genètic, heretat d'una estirp que sorgeix de Michel de Montaigne i Francis Bacon. En aquesta família genealògica hi ha l'assaig periodístic de Joan F. Mira, figura que ha bastit una obra polifacètica - novel·lista, antropòleg, assagista, traductor - dins de les lletres catalanes al llarg de les últimes quatre dècades. De fet, Mira ha col·laborat ininterrompudament amb milers d'articles en diverses capçaleres periodístiques des de mitjan dels anys setanta fins a aquesta segona dècada del segle XXI.² Tot i la diversitat de motius que poden empènyer un escriptor a publicar articles en la premsa, hem d'entendre que els avatars que ha patit històricament la llengua catalana han provocat que adés i ara certs escriptors s'hi plantegen la seua participació com una estratègia per a difondre unes peces assagístiques amb què produir algun efecte en el marc social al qual s'adrecen. Així, a banda de la influència en la conducta dels destinataris que poden exercir les valoracions ideològiques de l'articulista, tradicionalment determinats literats s'han acostat a la premsa a fi de treballar pel creixement d'un públic en català a través de l'impacte que els mitjans generalistes han tingut en un nombre de lectors més quantios que els de la literatura estricta.

Fet i fet, si els títols poden actuar com un esquer que captive la curiositat dels lectors per conduir-los a triar una determinada peça periodística, l'articulisme assagístic pot ser un tast abellidor que els obliga el gust envers altres gèneres i autors literaris als quals no estaven avesats (Ortín 1996, 319-30). Malgrat formar part de dos nivells discursius distints, tant els títols com els assajos periodístics funcionen com a lllindars que ens conviden a endinsar-nos per noves experiències cognitives. A partir d'aquestes consideracions, el present treball examina la manera com la classe de títols que Joan F. Mira ha fet servir en els assajos periodístics manifesta una evolució en el seu estil, fet que trasllueix, de retruc, la relació dels títols tant amb un particular període històric com amb un determinat perfil de lector.

² Les últimes columnes de Mira aparegudes respectivament en *El Temps* i *El País*, les dues capçaleres en què de forma més continuada ha col·laborat, són «França, Le Pen, Macron...» (*El Temps*, 16 de maig de 2017) i «La nació dels visigots» (*El País*, 7 de setembre de 2017).

2 L'espontaneïtat seductora

Sense necessitat d'aprofundir-hi gaire, els qui s'hagen acostat a alguna de les facetes intel·lectuals de Mira n'hauran percebut el tarannà humanista. Els seus coneixements del món clàssic són una divisa de l'autor, peculiaritat que es reforça amb la seua perseverant defensa de la divulgació dels referents canònics de la cultura europea. Només cal esmentar per corroborar-ho les seues traduccions dels *Evangelis*, la *Divina Comèdia* i *l'Odissea*; o bé les relacions intertextuals entre les seues últimes novel·les i algunes obres cabdals de la literatura universal. Aquesta particularitat es reflecteix en la prosa periodística de Mira, que es caracteritza per una articulació sintàctica tan fluida com serena.

Tanmateix, especialment durant els anys en què va encetar les seues col·laboracions a la premsa, la prosa de Mira tenia un caràcter més directe, en fer servir sovint recursos del registre col·loquial: exclamatives, interjeccions, escurçaments de l'oració, signes tipogràfics que ressalten ecos polifònics, marcadors conversacionals... Les columnes d'aquesta primera etapa exhaleu la flaire de la quotidianitat tant en les temàtiques abordades com en l'espontaneïtat amb la qual s'expressen. És així com un percentatge important d'aquells articles desenvolupa el germen del dialogisme quan l'autor apareença xarrar ja siga convocant el lector, apel·lant a algun personatge que hi incorpora o bé per la via de les seues pròpies autodeliberacions. L'autor ordia estilísticament un discurs en què la sintaxi s'impulsa amb certes estrebades, sense la disposició ordenada que el caracteritzarà durant els anys posteriors.

A més a més, a despit de l'ús que durant els anys setanta del segle XX molts escriptors valencians feren d'un català excessivament petulant, els primers articles i narracions de Mira eviten l'enfargament per desplegar un model de llengua genuí i comprensible. Des dels inicis denota un domini dels recursos del català, amb què s'expressa amb claredat, sense caure en els tics lingüístics que disfressaven la llengua amb un oripell que contradictòriament acabava espantant els lectors als qui pretenia encisar (Sòria 2000, 205-7). Ben mirat, no hauria d'haver estat gens estranya aquesta estratègia estilística per la qual opta Mira, atès que el final de la censura franquista va significar l'oportunitat de portar als papers - i a altres esferes de la vida pública - una dicció espontània que abandonés la ferum a nàfalina que el règim dictatorial havia imposat durant els quatre decennis precedents.

Pel que respecta als títols observem que els efectes seductors s'hi activen amb una major contundència que posteriorment mitjançant recursos de diversa índole. De fet, la selecció dels títols cerca uns efectes connotatius que impacten el receptor amb una soltesa que s'adiu amb l'esperit d'obertura democràtica de l'època. Heus ací

alguns dels títols que conformen el llibre *Punt de mira* (Mira 1987), primer recull de columnes de l'autor, que reuneix textos publicats entre 1974 i 1986:³

- Rimes: «El 'streaking' i les modes imperials» (25-7)
- Nocions percebudes com a antitètiques: «Descansar cansa» (285-6)
- Hipèrbats: «De bous, encara» (241-2)
- Expressions exclamatives: «¡Ai, Raquel!» (205-6)
- Interrogatives autodeliberatives i retòriques: «¿Tornar al poble...o no anar-se'n?» (56-9), «¿On s'amaguen aquells 25.000?» (171-3)
- Nocions conceptuals que conviden a ser tancades amb la lectura: «Freud i les xiquetes» (179-80), «La toilette de Tarzan» (207-8)
- Mots de to humorístic o provocatiu: «Agost: el cul» (275-6), «Agost: mamelles» (277-8)
- Fraseologia amb valors d'una doxa compartida: «Fascista el que no bote» (81-3)

Un dels factors discursius que caracteritza el gènere de l'articulisme assagístic és la relació que s'estableix entre l'autor i els lectors. L'autor signa amb el seu nom - fins i tot amb la seua fotografia - en un espai reservat del diari on publica els seus escrits amb una regularitat periòdica. Aquestes propietats adoben el terreny perquè el columnista explote la possibilitat de presentar-se al públic a través d'un *ethos* que s'hi va fent recognoscible (Amossy 2010). Els exemples anteriors projecten una figura que hi busca la connivència en utilitzar un to que entén com a compartit amb els lectors contemporanis d'aquella època de la transició. Des del lllindar dels títols, Mira es presenta amb un registre de cromatisme conversacional amb el qual parla des del carrer i amb el deix lingüístic del carrer. Alhora que es fa present a partir d'aquest *ethos*, també prefigura el perfil del seu potencial lector: jove, valencià, progressista, desinhibit, que busca l'espontaneïtat...

Per un altre cantó, hem de ressaltar una altra diferència entre aquest estil de titulació i el que l'identificarà posteriorment. Es tracta de la longitud d'una classe de títols del mateix recull de columnes *Punt de mira*: «El 'streaking' i les modes imperials» (1987, 25-7); «Animals controlats (o no enyoraràs el paradís perdut)» (28-31); «Carta als de la caca, l'orina, la morgue i companyia» (109-11); «Bateigs i comu-

³ Els reculls d'articles periodístics de Mira publicats són els següents: *Punt de mira* (1987); *Sense música ni pàtria i altres cròniques des del país inexistent* (1995); *Els socors humans* (1997); *Cap d'any a Houston, Texas* (1998); *Déus i desastres. Papers del final de segle* (2001); *Paradis, pestes, kalàixnikovs i altres temes i qüestions* (2006); *En un món fet de nacions* (2008); *Una biblioteca en el desert* (2009); *Europeus. Retrat en setanta imatges* (2010); *La condició valenciana* (2014).

nions, o tot canvia i res canvia» (112-14). Pel que respecta a la funció seductora, si bé és innegable que el conjunt de la nostra societat post-moderna conviu amb una allau d'informacions que arriben al ciutadà de tot arreu, també és veritat que un dels àmbits on més s'ha percebut la pressió per la competitivitat exercida pel flux incessant de discursos que hi circulen és l'àmbit sociomediàtic. Malgrat que la premsa escrita ha estat exposada des dels seus orígens a aquesta pressió competitiva, la disputa per captar l'atenció del lector és més acarnissada en els períodes d'expansió dels mitjans de comunicació; i encara s'ha agreujat més a partir de l'esclat de les noves tecnologies de la informació. Per aquestes raons, l'emergència d'influir en els destinataris a través dels títols – siga quina en siga la llargada – és un factor singular a l'hora de valorar-ne la incidència en la possible lectura.

Vet ací que la configuració dels títols del nostre autor ha esdevingut com més va més sintètica. Des de les seues primeres columnes als anys setanta i primeries dels vuitanta a la producció posterior fins arribar a la segona dècada del segle XXI, l'autor valencià ha anat escurçant-ne l'extensió. D'aquesta manera han guanyat pes els termes conceptuals fins a esdevenir títols que essencialitzen el contingut de l'article, mentre que en els inicis de les seues publicacions els allargassava com acabem de mostrar. Així doncs, la tendència a sintetitzar el títol en un parell de conceptes passa a ser-hi ben constant. Particularment, guanyen presència els títols d'estructura bímembre: significativament aquells que eludeixen alguns elements de l'oració i provoquen que el tema i la tesi s'emmirallen, tot enfrontant-los, unint-los, fent-los dialogar. En aquests exemples del llibre *Paradís, pestes, kalàixnikovs i altres temes i qüestions* del 2006, el primer concepte efectua la funció de motiu temàtic i el segon avança la clau interpretativa del text: «Indígenes, identitat» (2006, 49-50); «Saviesa, diccionaris» (125-6); «Davos, literatura» (242-4).

3 L'efecte del títol en el text

Els exemples anteriors ens porten a una altra mena de títols en què no destaca l'efectisme seductor, sinó la conceptualització d'uns termes que presenten nocions centrals de l'assumpte que l'article desplegarà. Abans d'analitzar, però, quines classes de títols són les més habituals en la trajectòria de Mira, farem cinc cèntims d'alguns plantejaments teòrics que ens serveixen d'utilitatge a fi de dilucidar el valor estilístic i les funcions pragmàtiques que hi efectuen.

Fins ara hem parlat de la funció designativa i seductora dels títols, però Genette (1987, 73-89) es refereix a una tercera funció que anomena descriptiva, es refereix a les ocasions en què el títol 'descriu' el text gràcies a seleccionar-ne una de les característiques ja siga per:

a) el contingut (títol temàtic); b) la forma (títol remàtic); o c) simultàniament el contingut i la forma (títol rematicotemàtic). Això no obstant, Josep Besa (2005, 89-90) analitza diversos estudis que aborden les pràctiques de titulació, entre elles la de Genette. Besa fa unes objeccions al terme escollit per Genette perquè no considera adient l'etiqueta *funció descriptiva*. Per a Besa, el terme és inadequat vist que molts cops el títol pot descriure el text però tan sols parcialment. A més d'aquesta esmena, hi ha títols, com els antifràstics o irònics, que també contradiuen la validesa del terme *descriptiu*. Exemples d'aquesta inadequació són els títols surrealistes i dadaistes, que provoquen un estranyament durant la lectura a causa de l'absència en el text del contingut que, tanmateix, algun terme del títol designa. Òbviament, d'un títol que al·ludeix allò absent no pot dir-se que faci una funció descriptiva. Raonament que condueix Besa a substituir el terme descriptiu i optar per l'adjectiu *metalingüístic* per referir-s'hi:

en tant que enunciat metalingüístic, el títol engloba el text i el passa, i el cobreix sense penetrar-lo perquè resta sempre en un altre nivell. I això és així, gràcies al lloc que ocupa, que el separa del text clarament, sense possibilitat de confusió. (Besa 2005, 92)

A banda d'aquesta discrepància, Besa també fa algunes objeccions a la tipologia proposada per Genette, que havia classificat els títols en temàtics (literals, sinecdòtics, metafòrics i antifràstics o irònics), remàtics (genèrics, paragenèrics i formals) i mixtos. Per un cantó, considera la proposta del teòric francès d'heterogenèia pel que fa a la subclassificació efectuada dins del grup dels títols temàtics, atès que hi utilitza dues bases de tipologització: un criteri vinculat a la forma retòrica del títol i un altre de caràcter conceptual. Per un altre, Besa qualifica la classificació de Genette d'imprecisa, tot argumentant que no delimita prèviament el concepte *temàtic*. La indefinició sorgeix quan podem entendre l'adjectiu *temàtic* extensivament o restrictivament. Des d'una posició restrictiva del terme, els títols sinecdòtics quedarien fora d'aquesta categoria ja que al·ludeixen a motius no estrictament centrals de l'obra.

A partir dels estudis efectuats, Besa presenta una classificació dels títols que se sustenta en una base de tipologització que en matissa una d'anterior de J. Levinson (1985). Es tracta de quin és l'efecte del títol en el text.⁴ Cal puntualitzar que la repercussió del títol en la lectura s'entén com la interacció que es pot produir entre tots dos

⁴ En primer lloc, Levinson classifica un primer grup dels títols de les obres d'art com a *neutrals*. En segon lloc, hi ha un altre gran grup que acull de manera gradual descendent aquells títols que més s'acosten a les característiques dels *neutrals*: *underlining* or *reinforcing*, *focussing*, *undermining* or *opposing*, *tangencial* i *disambiguating* or *specifying*.

elements en el sentit d'avaluar la generació d'expectatives suscita-des i, consegüentment, transformades o frustrades durant la lectura. En conseqüència, la perspectiva adoptada precisa un destinatari que perceba el títol i el text de manera independent, tot mantenint un distanciament amb què analitze el contingut del discurs sent refractari als estímuls que el títol hi haurà deixat en la primera lectura.

La classificació de Besa agrupa els títols en dos grans blocs: neutrals i no neutrals. En altres mots: per una banda, els que no causen cap efecte en el text perquè recullen algun component que hi és present; i, per una altra, els títols que hi provoquen algun efecte. Aquests segons se subdivideixen en: focalitzadors, temàtics, contrastius, contextualitzadors i mistificadors. Més enllà de la terminologia emprada, la classificació esbossada, que ara desenvoluparem, ens serà útil per a discriminar com actua l'estil de titulació de Joan F. Mira en els seus assajos periodístics i, consegüentment, com aquest escenari ja n'anuncia una específica tendència estètica.

4 La confirmació d'un estil de titulació

Una majoria considerable dels articles de Mira s'encapçalen amb títols de tipus neutral, vist que la lectura referma alguna informació habitualment temàtica que el títol avança. Malgrat que la casuística dins d'aquesta classe és ben extensa, no és tan difícil detectar quines hi són les inclinacions temàtiques més recurrents: a) personalitats vinculades a la cultura canònica; b) col·lectius humans i espais geogràfics europeus; i c) matèries relacionades amb el país, la llengua, la política pròpia.

Pel que respecta als títols neutrals que anticipen el protagonista de l'assaig, cal dir que Mira defuig els personatges habituals de l'agenda mediàtica del moment de publicació de l'article. Poquíssims – abans citàvem l'article «¡Ai, Raquel!», dedicat a Raquel Welch, mite eròtic dels anys setanta – són els assajos en què un personatge amb impacte mediàtic té protagonisme. Per contra, els personatges vinculats a les esferes culturals hi són constants; decisió que enllaça amb el tarannà humanista de Mira, que sent predilecció per personalitats culturals consolidades. Per això, els noms d'Homer, Proust, Goethe, Kant, Bacon, Tucídides, Proust, Joyce, Günter Grass, Josep Pla, Sanchis Guarner, Joan Fuster... encapçalen columnes periodístiques com ara «L'ofici del senyor Bach» (Mira 2001, 253-4); «Les dones de Piero» (2010, 192-3); «El somni de Sòcrates» (2001, 23-5); «Kant i la geografia» (2001, 182-4); «Einstein, relativitat» (2001, 251-3); «Dante, ciclistes» (2001, 225-6). Aquest tast ens indica fefaentment quines referències culturals vol compartir amb els lectors. Per descomptat, l'escriptor valencià no concep la columna periodística com un mer *divertimento* ni com una ocasió per anar a l'encaç de la rabiosa ac-

tualitat sociomediàtica, sinó que hi pensa com un espai on el lector trobe informacions documentades més enllà que puga estar d'acord o no amb els punts de vista que defensa. Altrament, cal indicar que és significativa l'absència de dones en l'ampli repertori de figures il·lustres que han protagonitzat els seus assajos periodístics.

En aquesta subclasse de títols neutrals n'hi ha que es refereixen metalingüísticament a allò que el text fa. Així, «Per a Alfons Cucó» (Mira 2014, 62-6) i «En la mort del savi Esteve» (28-30) es vehiculen amb fórmules lexicalitzades que, sobretot en un gènere periodístic, pressuposen un homenatge a les persones a qui el títol es refereix. De fet, les primeres línies de totes dues columnes corroboren el caràcter elegíac dels textos i, per tant, també la verificació de la hipòtesi que els títols anunciaven.

Una altra línia dins dels títols que informen del contingut temàtic posterior l'estableixen els que aborden motius arrelats a l'àmbit europeu. Sia quan tracten d'aspectes estrictament culturalistes com ara «Un concert a Florència» (Mira 2010, 54-5) o «L'Europa gòtica» (232-4), sia quan reflexionen sobre grups humans que comparteixen llengua, cultura, ètnia, professió, nació... En aquestes ocasions, les comunitats són presentades genèricament a fi de descriure'n des d'una visió de caire antropològic - recordem la tasca acadèmica de Mira en el camp de l'antropologia - el comportament i extraure'n valoracions que conclouen manta volta amb una reflexió comparativa amb les actuacions dels valencians: «Polonesos» (2010, 131-6); «Escocesos» (1998, 225-8); «Serbis» (2010, 148-50); «Jueus» (1998, 78-9).

En «Memòria de Belgrad» (1998, 213-16) exposa quina ha estat la concepció que els serbis han tingut d'occident i la tragèdia de la guerra patida en aquelles terres als anys noranta del segle XX. Una seqüència narrativa i una altra d'explicativa despleguen la rememoració anunciada, de manera que aquest rescat del record explicitat al títol serveix, per un cantó, com a argument d'experiència i, per un altre, per demostrar que la tesi recolza en uns coneixements històrics. Així, l'opció presa per Mira a l'hora de titular esdevé una estratègia persuasiva que dona suport a la postura que hi defensarà:

Quan li ho vaig voler explicar una nit a una escriptora sèrbia [...] Haviem sopat en un lúgubre restaurant d'hotel [...] Un parell d'anys abans, quan ja havia començat la guerra dels serbis contra els croats, pujava jo un matí [...] l'any 1456 un papa de Xàtiva, des del seu llit de malalt, va guanyar una de les memorables batalles que ha protagonitzat aquest castell i aquesta frontera. (1998, 214-15)

Al remat, el fet que haja gaudit, d'ençà dels anys noranta, d'espais personals per a publicar els seus textos en diferents capçaleres periodístiques (*El Temps*, *El País*, *Avui*...), li permet projectar-hi un *ethos* prediscursiu (Serra 2017, 166-8) amb què pot legitimar el seu discurs

davant del lector habitual. Aquesta figura sedimentada amb el pas dels anys representa l'intel·lectual hereu de la tradició humanista i il·lustrada, fet que, en el cas concret de Mira, manifesta amb oberta satisfacció. Ara bé, alhora que es manté ferm en aquestes conviccions culturals, aquesta operació que s'engega amb la tria dels títols possibilita seleccionar una categoria de lectors que estiguen disposats a optar per uns assajos que els ofereixen determinades informacions històriques, filosòfiques, artístiques, literàries, etc.

Dèiem suara que el tercer subgrup de títols neutrals que hi destaquen són els que anuncien aspectes relacionats amb els territoris de parla catalana, per citar-ne alguns: «Català, valencià» (Mira 2009, 117-20); «La força de l'espanyol» (123-5); «Parlem de llengua» (2014, 67-71); «L'enquesta i els valencians» (182-4), etc. En «El miracle, el miratge» (2014, 57-9) reflexiona, vint-i-cinc anys després, sobre les causes de la manifestació multitudinària a favor de l'autonomia del País Valencià que se celebrà al cap i casal el 9 d'octubre de 1977, reivindicació que va superar amb escreix les expectatives de tots els convocants. El 10 de novembre del mateix any, Joan Fuster – que havia decidit no assistir-hi – escrigué un article en què dubtava de les motivacions d'alguns dels col·lectius que s'hi van adherir i qualificava l'acte de «miracle». Mira s'hi refereix amb la doble metàfora del títol, que té presència a l'interior del text: «¿Quina explicació té el *miracle*? Aquesta és la pregunta que es feia Fuster, pocs dies després de la gran manifestació, la manifestació dita històrica, el miratge, el miracle d'octubre de 1977» (2014, 57). Tot i la tria d'aquestes metàfores per titular la columna, podem considerar que l'efecte en el text és neutral perquè al·ludeixen a l'element central: la manifestació històrica. El que ens interessa ressaltar és que el títol és una paronomàsia amb contrast semàntic, ja que transmet dues mirades sobre aquella manifestació: si *miracle* té unes connotacions positives pel que significa d'inesperadament meravellós, *miratge* connota l'evanescència d'una visió que ens il·lusiona però es dilueix, s'esvaeix per irreal. Verdaderament, poc de temps després l'esperit d'aquella manifestació es va esfilagarsar com un núvol d'il·lusió òptica.

Com estem veient, els títols bimembres són del gust de Mira, que sovint els utilitza per reformular conceptes o, dit amb altres paraules, per establir una equivalència crítica entre dues nocions que són temàticament centrals en la vertebració del discurs. Evidentment, la condensació nocial d'aquesta pràctica s'aparta de l'allargassament dels títols que havíem comentat en parlar de la seua forma més efectista de titular durant els anys de la dita *transició* a la democràcia. Un exemple de títol bimembre és el triat en l'article «Restaurar, destrossar» (Mira 2009, 75-7). En aquest cas la reformulació equipara paradoxalment un determinat tipus de restauració amb la destrucció d'allò que es pretén conservar, tot palesant un nítid contrast de punts de vista sobre una mateixa realitat.

Altrament, el títol també bímembre «València, Santiago» (2009, 171-2) vehicula un efecte de contrast a causa de la seua ambigüitat. La curiositat ve donada perquè aquesta ambivalència semàntica pot ser equivalent a la patida pel protagonista del diàleg que s'hi reporta:

Som de València, vaig respondre a la seua pregunta, i el bon home digué que la coneixia, que li havia agradat molt, i a continuació va afegir: «València, Santiago...». I jo que li dic que potser anava una mica desorientat, que València i Santiago són bastant diferents, i distants. I ell: «No, no, València: Santiago Calatrava». (171)

Aquest títol fa pensar en alguna espècie de relació entre les ciutats de València i Santiago, però ens adonem a través de la lectura que *Santiago* designa l'arquitecte valencià Santiago Calatrava i no cap altra de les ciutats que s'anomenen amb aquest topònim. Per tant, el títol contrastiu apareença parlar de quelcom que el contingut subsegüent impugna. Tota l'operació està al servei argumental de denunciar la simplificació empobridora que han patit ciutats històriques com València en ser publicidades tan sols com el logotip d'un arquitecte postmodern.

Aquesta classe de títols contrastius evidencien una divergència entre allò que el títol anticipa i allò que el text és. Així doncs, el títol i el text poden vehicular valors axiològics de sentit contrari que es poden substanciar en els nivells del contingut, el registre o el gènere. A pesar que no són habituals en l'assagisme de Mira, sí que els utilitza de vegades per activar la ironia, que, molt preuada per l'escriptor valencià, és un fenomen discursiu basat en el contrast d'elements de tota mena (Serra 2018). «La coherència» (Mira 1987, 261-2) denuncia en clau irònica la repressió del govern de Líbia - dirigit amb mà de ferro per Moammar el Gaddafi des de finals dels anys seixanta fins a l'any 2011 - contra tot allò que prové de la cultura occidental. Per extensió, el text es refereix a altres individus o col·lectius que també perpetren actuacions irracionalment autoritàries contra la diversitat cultural, tot reforçant aquests comportaments totalitaris amb la justificació de ser «coherents» amb els seus dogmes: «Com els aiatol·làs, com els catòlics de vella escola, com aquells xicots de vella escola, com aquells xinesos de la Gran Involució Cultural de fa vint anys, com alguns dels nostres blavers i com el senyor Reagan» (261). Per tancar el text, l'autor deixa de banda el recurs de la polifonia irònica a través de la qual ens traslladava els arguments de la irracionalitat dogmàtica a fi de pregar perquè ens lliurem de «les persones de tanta fe». Al capdavant, els valors eufòrics de la noció de coherència - la lògica, el seny, la racionalitat - topen amb el capteniment dels qui actuen des de l'ortodòxia ideològica, actitud que deixa de manifest el contrast entre el significat del títol i l'actitud denunciada.

«Teoria dels llimbs» (Mira 2006, 254-6) també ens permet vincular l'ortodòxia, ara religiosa, amb la ironia atès que explica els mo-

tius de la creació catòlica d'aquest espai limítrof que deriva de les idees de Sant Agustí. L'excusa per a reflexionar-hi és la constitució d'una comissió a la qual el papa va encomanar la labor de repensar aquest indefinit lloc. Al llarg del text s'expliquen les motivacions del sorgiment dels llimbs en l'imaginari catòlic i l'evolució conceptual que ha sofert amb el pas dels segles. Amb un to d'ironia que posa en qüestió el rigor acadèmic del terme 'teoria', va desgranant les causes per les quals l'església catòlica es veié forçada a inventar els llimbs. Una altra varietat d'aquesta classe de títols temàtics sorgeix quan anticipen en abstracte un significat que posteriorment hi apareix, però amb lexemes de significat més concret. Així, «La utilitat de Proust» (Mira 2001, 65-6) i «Sobre el futur de la difunta» (125-7) conceptualitzen un significat present al text, tot efectuant aquesta operació amb un grau d'abstracció més globalitzador i, a més, amb matisos irònics que, com estem veient, són ben comuns en l'assaig periodístic de Mira.

Una altra classe de títols són els que focalitzen l'atenció en un element del discurs encara que no tinga una importància decisiva en el contingut de l'article. Vet ací exemples com ara «Paella de callos» (Mira 1998, 114-17), «El pèl de la cultura» (2014, 193-6) o «Cavalls a la catedral» (96-8), que generen una imatge d'estranyament que actua d'esquer per al lector. En aquest últim article, fa una hipòtesi fictícia de la història a fi d'imaginar quines conseqüències materials hagués tingut, per als espanyols, el regnat de l'arxiduc Carles d'Àustria amb el suport d'anglesos i catalans. Una de les múltiples elucubracions que esbossa és l'ocupació de la catedral de Salamanca com a caserna de cavalleria militar. Així, Mira n'ha focalitzat una, de totes les opcions fictícies que hi baralla: «podien també imaginar que la Universitat de Salamanca haguera estat tancada i suprimida, i amb ella totes les universitats de Castella, com va passar exactament a Catalunya. I que Àvila, com Xàtiva, haguera estat cremada i arrasada» (2014, 98). En aquesta tria del títol juga un paper definitiu la funció seductora, ja que opta per la imatge plàstica més impactant: la decisió humiliant de situar les bèsties en un àmbit sagrat i representatiu de la col·lectivitat. Una imatge que cerca l'efecte d'estimular la curiositat del lector perquè s'anime a llegir el text; i, posteriorment, a acceptar la tesi que s'hi planteja.

No obstant la voluntat de vehicular-hi un cert grau d'estranyament per seduir els potencials lectors, el que no trobem són títols que cerquen la provocació estètica, el pur aspecte lúdic de l'art o la reflexió punyent sobre el procés de creació i circulació de l'obra. Ens referim als títols mistificadors que han tingut una presència significativa dins dels corrents artístics de tendència avantguardista i postmoderna, però que el tarannà sempre racionalista de Mira ignora, vist que sempre manté un elevat grau de connexió amb les convencions discursives.

5 Conclusions

L'anàlisi que hem efectuat de la forma com Joan F. Mira titula els assajos periodístics ens permet copsar que aquests components paratextuals suggereixen la tendència d'estil que desplegarà el text a què fa de preàmbul. Així doncs, per a les columnes dels anys setanta i primers vuitanta escull títols que denoten un to més directe, més espontani, amb una ironia menys subtil i temàticament menys proclius als motius culturalistes. Es tracta d'una conseqüència lògica del moment d'efervescència sociocultural que es vivia durant la transició democràtica, quan tant els autors com els lectors entenien l'espai periodístic com un àmbit d'expressió lliure ideològicament i estèticament. Mira, com a escriptor que començava a tenir l'oportunitat de publicar en aquells anys, n'és un exemple.

Malgrat aquesta fase de provatures, els assajos periodístics de Mira transiten pels territoris de la racionalitat i defugen la giragonsa esteticista o el joc de mans de la ficció, característica que els títols confirmen. De fet, com més va més opta per una manera de titular que condense la matèria temàtica que hi abordarà, de forma que no utilitza títols que esquincen la il·lació lògica amb el contingut del text, però tampoc amb la realitat de què parlen. A tot estirar, arriba a triar certs títols amb els quals seduir els lectors a través de focalitzar l'atenció en imatges que els puguen causar un cert grau d'estranyament. Ni de bon tros tots els columnistes opten per alimentar els seus textos d'aquesta pedrera, que aporta, a través d'informacions socioculturals, maons resistents a l'erosió.

Així, l'anàlisi d'aquest element paratextual ha estat una font d'informació amb la qual refermar aquesta característica essencial de l'escriptor valencià: la construcció d'un assaig periodístic a partir de la solidesa d'uns coneixements que contribueixen a la formació de lectors cívicament crítics. Certament, l'allunyament de la fugacitat dels continguts periodístics ha permès que Mira publiqui llibres d'assaig seriat que són reculls de les seues columnes presentades anteriorment en la premsa, ja que tant la prosa amb què les escriu com les temàtiques que aborda suporten el pas del temps dignament. Tot plegat comporta que Joan F. Mira haja anat consolidant una imatge autorial que el fa identificable per als lectors, alhora que en selecciona un perfil, sent-ne l'estil de titulació el primer reclam que els convida a travessar el lllindar que dona accés a l'interior d'uns textos en els quals els destinataris busquen un lloc on redossar-se de la voràgine de la supèrflua informació mediàtica de la nostra contemporaneïtat.

Bibliografia

Bibliografia primària

- Mira, Joan F. (1987). *Punt de mira*. València: Tres i quatre.
- Mira, Joan F. (1997). *Els sorolls humans*. Alzira: Edicions Bromera.
- Mira, Joan F. (1998). Cap d'any a Houston, Texas. València: Tres i Quatre.
- Mira, Joan F. (2001). *Déus i desastres. Papers del final de segle*. Barcelona: Proa.
- Mira, Joan F. (2006). *Paradís, pestes, kalàixnikovs i altres temes i qüestions*. València: Tres i Quatre.
- Mira, Joan F. (2009). *Una biblioteca en el desert*. Alzira: Edicions Bromera.
- Mira, Joan F. (2010). *Europeus. Retrat en setanta imatges*. Alzira: Edicions Bromera.
- Mira, Joan F. (2014). *La condició valenciana*. Alzira: Edicions Bromera.

Bibliografia secundària

- Amossy, Ruth (2010). *La présentation de soi: ethos et identité verbale*. Paris: Presses universitaires de France. DOI <https://doi.org/10.4074/s0336150011011124>.
- Besa, Josep (2005). *El títol del poema. Una tipologia dels efectes del títol en el text*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Chillón, Albert (1999). *Literatura y periodismo. Una tradición de relaciones promiscuas*. Bellaterra; Castelló; València: Universitat Autònoma de Barcelona; Universitat Jaume I; Universitat de València.
- Fuster, Joan (1979). *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial.
- Genette, Gérard (1987). *Seuils*. Paris: Éditions du Seuil.
- Levinson, Jerrold (1985). «Titles». *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 44, 29-39.
- López Hidalgo, Antonio (2012). *La columna. Periodismo y literatura en un género plural*. Zamora: Comunicación Social ediciones y publicaciones.
- Ortín, Marcel (1996). *La prosa literària de Josep Carner*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Serra, Sergi (2017). *L'assaig seriat de Joan F. Mira: anàlisi pragmaestilística i virtualitats per a l'educació discursiva* [tesi doctoral]. Castelló: Universitat Jaume I. DOI <http://dx.doi.org/10.6035/14011.2017.2983>.
- Serra, Sergi (2018). «La plasmació de la ironia en l'assaig periodístic de Joan F. Mira». *Cultura, lenguaje y representación*, 20, 51-62. DOI <https://doi.org/10.6035/clr.2018.20.4>.
- Sòria, Enric (2000). «Un observador civilitzat». *L'espill de Janus*. Barcelona: Proa, 203-10.